

ОРГАНІЗАЦІЯ РОБОТИ МЕТОДИЧНОГО КАБІНЕТУ ШКОЛИ В УКРАЇНІ У 60–80-ТІ РОКИ ХХ СТОЛІТТЯ

У статті проаналізовано організацію роботи методичного кабінету загальноосвітньої школи в радянській Україні у 60–80-і роки ХХ ст. Напрямки роботи кабінету були надзвичайно різноманітними та охоплювали широке коло питань: вивчення творів видатних педагогів; підвищення якості педагогічної праці; науково-експериментальна діяльність; організація читання лекцій; зміст і форми позашкільної роботи з учнями; обмін досвідом; залучення учителів до різних форм роботи і формування в них прагнення до самоосвіти; планування та облік роботи школи; контроль за роботою класних керівників з учнями; аналіз стану ведення класних журналів; здійснення тематичного обліку знань учнів. Організація методичного кабінету рекомендувалась кожній школі, що було пов'язано з вирішенням питання всебічної науково-методичної роботи з педагогічними кадрами.

Подальший розвиток нинішньої української школи органічно пов'язаний з вирішенням проблеми вдосконалення підвищення кваліфікації та підготовки педагогічних кадрів. Засвоєння нових знань та оволодіння передовим педагогічним досвідом мають стати нормою науково-методичної роботи у школі — основного пласту системи підвищення кваліфікації педагогічних кадрів [2; 13]. Методична служба на сучасному етапі стає багатовекторною, зростає її роль і функціональна діяльність. Науково-методичні центри (відділи, кабінети) постійно ведуть пошук сучасних форм і методів роботи з учителями, прагнуть залучити їх до творчої діяльності.

Актуальність нашого дослідження визначається підвищенням вимог до професіоналізму методичних кадрів, що є однією з передумов успішної професійної діяльності вчителів: вони координують різні форми підвищення кваліфікації педагогів, управляють науково-методичним забезпеченням навчально-виховного процесу, впровадженням сучасного змісту освіти у шкільну практику тощо. Історико-педагогічний характер дослідження дає змогу прослідкувати за роботою методичних кабінетів у період 60–80-х років ХХ ст., виявити традиційні форми роботи з вчителями початкової загальноосвітньої школи в Україні, що може бути нині використано для створення сприятливих умов у широкому осягненні педагогічного досвіду минулого.

Нині в теорії та практиці підвищення кваліфікації педагогічних кадрів накопичено чималий досвід. Дослідницьку спадщину проблем професійного зростання педагога становлять праці В. Бондар, В. Лугового, Є. Павлютенкова (безперервність педагогічної освіти), А. Алексюка, Л. Нечипоренко, В. Сагарди, В. Сластьоніна (вища педагогічна освіта), С. Крисюка, М. Красовицького, В. Маслова, П. Худоминського (підвищення кваліфікації педагогічних кадрів), Т. Беседи, І. Жерноска, В. Пуцова (методична робота з педагогами) тощо.

Мета статті — прослідкувати за організацією роботи методичного кабінету загальноосвітньої школи в радянській Україні у 60–80-і роки ХХ ст., визначити його зміст, основні напрямки і форми роботи.

Цей період розвитку педагогічної науки пов'язуємо із “Законом про зміцнення зв'язку школи з життям і про подальший розвиток системи народної освіти в СРСР”, прийнятим що вийшов у 1958 р. Тоді були зроблені певні кроки щодо підвищення професійного зростання вчителя. Життя ставило все більші вимоги до особи вчителя, його знань, професійних умінь і вимагало систематичного оновлення набутих знань. Для того, щоб йти в ногу з часом, перед педагогами ставилися завдання постійно і систематично підвищувати свій ідейно-теоретичний, науково-методичний і загальнокультурний рівень.

Однією з форм удосконалення наукової і педагогічної діяльності вчителів була методична робота, мета якої полягала в підвищенні фахового зростання педагогічних працівників, набуття ними теоретичних знань і практичних умінь з метою підвищення кваліфікації [1, 75]. Для організації всебічної методичної роботи з вчителями в кожній школі рекомендувалось створювати методичні кабінети або кутки.

Методичний кабінет мав розв'язувати такі основні завдання:

— подавати допомогу вчителям в удосконаленні їх педагогічної майстерності й організації навчально-виховної роботи з учнями;

- вивчати, узагальнювати і поширювати передовий педагогічний досвід вчителів, класних керівників, завідуючих кабінетами, керівників гуртків;
- сприяти впровадженню і здійсненню принципів наукової організації навчального процесу;
- швидко й оперативно доводити до педагогічних колективів наукову інформацію, вирішувати питання, пов'язані із запровадженням досягнень педагогічної науки в шкільну практику;
- інформувати вчителів про нову методичну літературу, організовувати роботу щодо складання та написання методичних розробок і виготовлення дидактичного матеріалу з основ наук;
- надавати всебічну допомогу вчителям у проведенні колективних форм методичної роботи, організації самоосвіти, пропаганді знань серед батьків і населення [4, 5].

Створення методичного кабінету передбачало вибір активу, який був необхідним для проведення всієї багатогранної роботи кабінету. При останньому створювалась методична рада, до якої входили: заступник директора з навчально-виховної роботи школи (голова), керівники методичних об'єднань, кращі вчителі, класні керівники. Обов'язки між членами розподілялись так, щоб можна було найбільш цілеспрямовано й ефективно використати можливості кожного з них. Голова методичної ради відповідав за організацію роботи кабінету, вивчення і поширення передового педагогічного досвіду, планування роботи кабінету і координацію планів роботи методичних об'єднань, надання консультацій вчителям з питань методичної роботи, проведення атестації вчителів тощо, а члени методичної ради — за навчально-матеріальну базу кабінету, наявність науково-педагогічної літератури, організацію методичної роботи в класах, виготовлення стендів, стелажів, зберігання матеріалів та ін. [3, 100]. План роботи складався на півріччя або навчальний рік і мав бути старанно продуманим та обговореним на засіданні методичної ради. Затверджував план роботи кабінету директор школи.

Примірними розділами плану були:

- вступ;
- розподіл обов'язків між членами методичної ради;
- обладнання та поповнення матеріальної бази кабінету;
- вивчення, узагальнення та поширення передового педагогічного досвіду;
- надання методичної допомоги учителям;
- науково-експериментальна діяльність;
- поширення педагогічних знань серед населення.

Наступною ділянкою роботи методичного кабінету була підготовка та проведення семінарів, науково-практичних конференцій, педагогічних читань. У засвоєнні досягнень педагогічної науки кожна форма методичної роботи виконувала свою специфічну роль. Завдання шкіл, відділів народної освіти, районних (міських) методичних кабінетів полягало в тому, щоб максимально використати можливості кожної з форм підвищення кваліфікації вчителів. Велике інформаційне навантаження несли епізодичні проблемні семінари з актуальних питань психології, дидактики, теорії виховання, методики. Такі семінари проводились з метою глибокого розкриття досягнень науки з окремих актуальних питань і визначення тих нових педагогічних ідей, положень, рекомендацій, які необхідно було втілити у навчально-виховний процес.

Методичний кабінет знайомив вчителів школи з такими питаннями, як психологія міжособових взаємин, психологія навчання і виховання, суть проблемного навчання, формування особистості, наслідки наукових досліджень в галузі теорії, методики окремих предметів та ін. Залучення учителів до постійно діючих теоретично-методичних семінарів методичним кабінетом сприяло послідовному і систематичному підвищенню науково-теоретичного рівня і практичних навичок педагогічних кадрів за певною програмою, що була розрахована на тривалий час (один або декілька років), давало можливість учителям без відриву від практичної діяльності постійно поповнювати свої знання з важливих питань теорії і практики навчально-виховної роботи.

Кабінет працював і стосовно підготовки та проведення семінарів-практикумів, що включали в себе: ґрунтовну підготовку школи до семінару; забезпечення відповідності змісту і рівню досвіду, який розглядався на семінарі; організацію в процесі роботи обміну досвідом про

застосування наукових положень з певного питання у практиці роботи школи та ін. Сюди ж можемо віднести і роботу щодо проведення науково-практичних конференцій та педагогічних читань. Як бачимо, робота з метою впровадження в практику досягнень науки, яку виконували методичні кабінети школи, була широкою та різноманітною. Це, відповідно, вимагало від організаторів виконання певних завдань: ознайомлення з досвідом, що виносився на обговорення; аналіз досвіду згідно з вимогами тогочасної педагогічної науки.

Важливе місце в роботі методичного кабінету відводилося наданню допомоги молодим вчителям, а також учителям-заочникам. Робота організувалась так, щоб кожен учитель, який не мав педагогічного досвіду, належної вищої педагогічної освіти, міг одержати в кабінеті потрібну йому допомогу з питань підготовки до уроків, передусім щодо складання їх планів, роботи, гуртків, питань методики викладання й виховання, організації самостійної роботи і підвищення своєї професійної кваліфікації. Допомога кабінетом надавалась через:

- консультації, котрі проводились досвідченими педагогами;
- рекомендації, наприклад, ознайомитися з літературою, відвідати урок, використати відповідні посібники та ін.;
- індивідуальні бесіди з питань, що цікавили вчителів.

У методичному кабінеті встановлювались певні дні та години проведення консультацій, що оформлялось відповідним розкладом. На допомогу молододосвідченим вчителям у кабінеті зосереджувались взірці різних планів, пам'яток, методичних розробок, сценарії заходів тощо; для вчителів-заочників збирались програми, підручники і посібники, списки рекомендованої літератури.

У більшості шкіл кабінети надавали допомогу методичним об'єднанням у складанні і погодженні планів роботи методичних об'єднань; доборі потрібних матеріалів і наочних посібників; реалізації рішень методичних об'єднань; популяризації передового педагогічного досвіду вчителів-новаторів; організації написання, обговорення і розповсюдження методичних рекомендацій, доповідей, розробок тощо. Засідання методичних об'єднань проводились безпосередньо у методичному кабінеті [6, 95].

Досвід кращих учителів, класних керівників, завідуючих кабінетами, керівників методичних об'єднань методичний кабінет вивчав, узагальнював і, що важливо, робив його надбанням усього колективу школи. Для цього кабінет проводив таку роботу:

- організував відвідування занять з наступним обміном думками;
- проводив відкриті уроки кращих учителів та обговорював їх;
- організував семінари з обміну досвідом;
- пропагував передовий досвід кращих вчителів-методистів через рукописні бюлетні, інформаційні листи, стенди та ін.;
- демонстрував кращі зразки роботи, нові наочні посібники і технічні засоби навчання на виставках, засіданнях методоб'єднань, конференціях, методичних нарадах тощо;
- організував написання статей у періодичну пресу про передовий педагогічний досвід окремих вчителів школи.

Оскільки засвоєння вчителями наукової інформації було важливою умовою ефективного впровадження досягнень педагогічної науки в практику роботи школи, важливим завданням методичного кабінету було активне і творче обговорення питань, які висвітлювались пресою. Починаючи з 1960-х років, навчальний процес в школах широко впроваджувались технічні засоби навчання. У зв'язку з цим методичний кабінет повинен був організувати постійний технічний всеобуч для вчителів з питань екранних і звукотехнічних засобів навчання та використання їх на уроках; надавати допомогу у складанні планів уроків з зазначенням, які технічні засоби навчання будуть використані; здійснювати перевірку готовності організаційно-технічної частини уроку; ознайомлюватись та аналізувати зміст кінофільмів, діафільмів, діапозитивів, грампластинок, які були в школі, районній або міській фільмотеці тощо.

Важливою формою роботи методичного кабінету була організація різних виставок протягом навчального року, зокрема, постійно діючих виставок саморобних наочних посібників і дидактичних матеріалів, виготовлених як учителями, так і учнями школи. Організація виставок сприяла забезпеченню систематичного засвоєння вчителями нової інформації, обміну досвідом і впровадження його в навчально-виховний процес [5, 94]. Окрім

цього, при методичному кабінеті школи організовувалась бібліотека, в якій були директивні документи про школу, твори класиків педагогіки, політична література, посібники з педагогіки та психології, методична література, підручники з усіх навчальних дисциплін, матеріали з питань народної освіти, навчальні плани, програми, довідкова література тощо. Шкільні бібліотеки, як правило, поповнювались новинками літератури, про що інформував кабінет працівників школи.

Вся діяльність, яка проводилась методичним кабінетом, облікувалась у спеціальному журналі, що давало можливість у будь-який час ознайомитися з роботою, виконаною кабінетом за рік; проаналізувати роботу за минулі роки, виокремити основне в ній, вивчити її ефективність і врахувати при визначенні завдань і змісту роботи на майбутнє; забезпечити певну систему, наступність і перспективність у роботі. Записи в журналі були короткими, конкретними та відображали час і місце проведення заходу, зміст заходу і хто його проводив, висновки та пропозиції. Щодо оформлення кабінету, то в ньому були розміщені вітрини з матеріалами, стенди, зразки технічних засобів навчання та матеріали з методики їх використання, бюлетні, альбоми, методичні матеріали, картотека передового педагогічного досвіду з найважливіших питань навчально-виховної роботи вчителів школи, книги-стенди, довідкова література тощо. Примірну тематику розділів експозиції методичного кабінету становили:

- тогочасні документи комуністичної партії та радянського уряду про школу;
- вимоги до викладання основ наук;
- педагогічній праці — високу якість і ефективність;
- досвід кращих — у практику кожного вчителя;
- забезпечення тісної єдності ідейно-політичного, трудового та морального виховання;
- військово-патріотичне виховання;
- вчителям про атестацію;
- на допомогу в самоосвіті вчителів;
- методична робота в школі;
- нове в періодичній пресі;
- поширення педагогічних знань серед батьків.

Таким чином, можна зробити *висновок*, що мета та завдання методичного кабінету школи в досліджуваній нами період були спрямовані на розв'язання важливого завдання — підвищення професійного, ідейно-політичного та культурного рівня учителя. Напрямки роботи кабінету були надзвичайно різноманітними та охоплювали широке коло питань: вивчення творів видатних педагогів; підвищення якості педагогічної праці; надання допомоги вчителям у підготовці до відкритих уроків; науково-експериментальна діяльність; організація читання лекцій; зміст і форми позашкільної роботи з учнями; обмін досвідом; залучення учителів до різних форм роботи і формування в них прагнення до самоосвіти; методична робота в школі; планування та облік роботи школи; ознайомлення з новинками методичної, наукової, художньої літератури тощо. Крім цього, в окремих школах країни методичний кабінет виконував й іншу роботу, наприклад: облік роботи класних керівників з учнями; аналіз стану ведення класних журналів; здійснення тематичного обліку знань учнів; вивчення системи опитування та оцінювання знань учнів; проведення мінімуму контрольних робіт та ін. Організація методичного кабінету рекомендувалась кожній школі, що було пов'язано з вирішенням питання всебічної науково-методичної роботи з педагогічними кадрами.

Сучасний учитель — це людина соціальної активності й громадянської відповідальності за результативність власної роботи. Стратегія системи методичної роботи передбачає підвищення кваліфікації педагогічних працівників й спрямовується на створення умов для задоволення фахових, загальнокультурних потреб учителів у їх творчій самореалізації. Роль методичного кабінету була і залишається важливою, оскільки багатоваріантність форм роботи надає педагогам можливість для вдосконалення своєї педагогічної майстерності, формування індивідуальної навчально-методичної системи, яка б орієнтувалась на розвиток особистості учня. Відповідно до мети та функцій діяльності методисти виконують важливу роль у професійному розвитку шкільного педагога. Враховуючи, що завдання сучасного методичного кабінету співзвучні з тими, які були в 60–80-ті роки ХХ ст. (допомога педагогам в оволодінні

новими знаннями, науково-методичне та інформаційне забезпечення професійної діяльності вчителів, розвиток професійних інтересів педагогічних працівників), звернення до досвіду минулого може не лише сприяти підвищенню ефективності їх роботи сьогодні, а й спонукати вчителів до активізації роботи із самовдосконалення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арестова М. Влияние методической работы // Народное образование. — 1974. — № 5. — С. 76–77.
2. Жерносек І. П. Організація науково-методичної роботи в школі. — Харків: Видавнича група “Основа”, 2006. — 123 с.
3. Коваленко О. П., Мороз В. І. З досвіду роботи міського методичного кабінету з педагогічними кадрами // Радянська школа. — 1976. — №4. — С. 99–103.
4. Положення про методичну роботу з учителями загальноосвітніх шкіл Української РСР // Збірник наказів і інструкцій Міністерства освіти Української РСР. — 1971. — № 4. — С. 3–8.
5. Соболев І. І. Удосконалити методику впровадження рекомендацій науки і практики (в школі) // Радянська школа. — 1974. — № 11. — С. 93–99.
6. Степаненко Г. П., Серговський О. В. Поліпшувати роботу методичних об'єднань учителів // Радянська школа. — 1974. — № 1. — С. 94–97.

Юрій ПОЛІЩУК

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ЯК ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНЕ ЯВИЩЕ

У даній статті розглядається проблема соціалізації молоді в історико-педагогічному контексті. Здійснена спроба проаналізувати процес становлення і розвитку соціалізації підростаючого покоління у стародавньому світі та в епоху Середньовіччя.

Метою статті є виявлення особливостей і тенденцій розвитку і становлення процесу соціалізації у Стародавньому світі і в епоху Середньовіччя.

Ознайомлення з категорією “соціалізація” дає підстави вважати, що коло суспільствознавчих і гуманітарних наук, які її досліджують, охоплює чи не всю їхню сукупність. Разом із тим соціалізація як об'єкт дослідження все ще залишається поза увагою такої дисципліни, як “Історія педагогіки”.

Вивчення навчального предмета “Історія соціальної педагогіки” робить особливо актуальною цю проблему. Завдання нашої статті полягає в тому, щоб привернути увагу науковців до питань розвитку соціалізації в історико-педагогічному контексті. Враховуючи, що реалізація зазначеного завдання має науково-методологічний характер, насамперед необхідно окреслити можливе поле наукового пошуку. На нашу думку, передусім потрібно проаналізувати особливості процесу соціалізації у Стародавньому світі і Середньовіччі, що можна розглядати як формування предметного поля майбутніх досліджень.

Зародження людської цивілізації пов'язують з Межиріччям, стародавніми Єгиптом, Індією та Китаєм. Формування класового суспільства докорінно вплинуло на соціалізацію підростаючого покоління. Як наслідок, виникали різні моделі соціалізації. До них необхідно віднести моделі соціалізації дітей (підлітків, молоді) правлячого класу та дітей (підлітків, молоді) селян і ремісників. Ці моделі, відповідно, мали свої різновиди. Так, у країнах Стародавнього світу сформувалися різні моделі соціалізації підростаючого покоління з родин знаті, з родин чиновників середнього і нижчого рангів, з родин жерців. Відзначались особливостями моделі соціалізації дітей (підлітків, молоді) з родин селян і ремісників.

Завдання, що стоять перед дослідниками проблеми соціалізації в історико-педагогічному контексті, надзвичайно складні. Предметом дослідження повинно стати виявлення суті функціонування механізмів соціалізації: а) традиційного; б) інституційного; в) стилізованого; г) міжособистісного.

Аналізуючи чинники і механізми соціалізації, дослідник повинен звернути увагу на схожість зазначених різновидів моделей соціалізації в різних країнах Стародавнього світу. Так, модель соціалізації дітей (підлітків, молоді) знаті відображала насамперед потребу збереження їхнього панування в тогочасному суспільстві. Зосередивши в своїх руках величезні багатства і владу, знать створила відповідну систему соціалізації, що складалася з наступних етапів: